

nis, ut Navarrus ait, num. 402. Ratio est, quia in illo textu non prohibetur specialiter; quod fortasse factum est propter necessitatem illius sacramenti, vel quia non tam publice et solemniter ministratur, sicut alia; verba autem citata infra exponentur. Denique de aliis tribus sacramentis nulla ibi fit mentio; et ideo manifestum est hanc censuram nihil ad illorum administrationem pertinere. Et ratio reddi potest, quia confirmatio et Ordo ad Episcopos pertinent, et ideo nec a religiosis usurpari solent, nec ad parochos spectat eorum administratio; quæ duo in eo textu præcipue considerata sunt. Baptismus vero etiam prætermittitur est forte propter ejus necessitatem, vel etiam quia eo tempore non fuit necessarium id specialiter prohibere; igitur nec baptismus solemniter datus, nec solemnizatio baptismi ibi sunt prohibita, nec maneret excommunicatus id faciens, vel administrans, licet peccaret.

14. *Secunda actio hujus censuræ.* — Alia actio, ob quam illa excommunicatio incurritur, est absolutio ab excommunicatione juris. Ubi primum Doctores considerant non satis esse absolvere excommunicatum ab homine, quia in textu illo expresse dicitur, *excommunicatos a canone*, satisque est ita esse lege dispositum. Ratio vero forte est, vel quia de hac absolutione poterat esse dissensio cum parochis; vel quia absolutio ab homine et rarius datur ab hujusmodi religiosis, et habet a quo vindicetur seu repellatur, ipsum scilicet judicem, qui excommunicationem tulit; jus autem non potest censuram a se latam ita defendere. Deinde expendo non quamcumque absolutionem a censura canonis, sed a sola excommunicatione esse sufficientem causam hujus censuræ, quia textus de excommunicatione in specie, non de censura in genere loquitur; et in his legibus non est facienda extensio a simili, ut sæpe dixi. Unde, licet tres censuræ quoad alia æquiparentur in jure, non propterea in hac re adeo extrinseca, et mere positiva et pœnali facienda est generalis extensio. Et ratio etiam esse potuit, quia excommunicatio a jure frequentior est. Adde præterea hoc restringendum esse ad excommunicationem majorem, ut est communior interpretatio, quia hæc vox in jure est quasi analogica, et simpliciter dicta, pro majori accipitur, juxta cap. penult. de Sent. excom. Denique necessaria est absolutio a censura, et non sufficit a sola culpa; ut licet religiosus tentet absolvere a casibus reservatis Pon-

tifici, et in eo graviter peccet, et propterea in aliam excommunicationem incidat infra tractandam, tamen, si non absolvit a censura, sed a sola culpa, non incidet in hunc canonem, quia non est a verbis ejus discedendum.

15. Deinde observandum est, per hoc decretum non esse prohibitum quominus religiosi potestatem habentes ad absolvendum a peccatis mortalibus, possint etiam absolvere ab excommunicatione canonis non reservata, juxta expositionem cap. Nuper, de Sent. excom., supra a nobis tractatam; nam illi juri nihil per hoc derogatum est. Unde, licet religiosus aliquis ex privilegiis suis non haberet expressam potestatem absolviendi ab excommunicatione, si tamen haberet potestatem absolviendi sacramentaliter, non ageret contra hoc decretum absolviendo ab excommunicatione non reservata, quia supposito tali privilegio, habet illam potestatem ex vi cap. Nuper. Et ita habent locum in illo casu ea verba hujus textus: *Præterquam in casibus a jure expressis, vel per privilegia Sedis Apostolicæ concessa.*

16. *Tertia actio ejusdem censuræ.* — Ultima actio ponitur ibi, *vel a sententiis per statuta Provincialia, aut Synodalia promulgatis, seu ut verbis eorum utar, a pœna et culpa absolvere quempiam præsumperint.* In quibus verbis, nomen *sententiis*, non videtur limitari ad aliquam speciem censuræ, sicut in priori clausula, sed comprehendere omnem censuram ipso jure latam per statuta, ita ut in hunc canonem incurrat quicumque absolvens a quacumque censura, etiam a suspensione, et interdicto lato per statuta particularia, quia hoc decretum absolute dicit *a sententiis*, quæ vox indifferens est ad omnes censuras, et ita exponit Glossa ibi, quam sequitur Antoninus, 3 part., tit. 24, cap. 54, et alii quos refert Sylvest.; Cajet. vero, c. 64 de Excommunicatione, etiam hanc partem de solis excommunicationibus intelligit. Quam opinionem probat late Sylvester, verb. *Excommunicatio*, 7, num. 38, citans Angelum, et alios. Et est manifesta, si contextus ipse attente expendatur. Nam ita construi debet: Excommunicatos a canone, vel a sententiis; nam, licet aliqua verba interponantur, tamen revera verbum illud, *a sententiis*, disjunctive conjungitur cum superiore, *a canone*, et ex utraque conficitur integra determinatio disjunctiva participii *excommunicatos*, de quorum absolutione in toto contextu est sermo. Et præterea hæc expositio est magis consen-

tanea rationi, non solum quia est mitior in materia pœnali, sed etiam quia nulla est ratio, cur hæc prohibitio sit generalior in statutis particularibus, quam in universalibus.

17. *Statutum non est idem ac generalis sententia.* — Deinde ponderandum est verbum, *per statuta*, nam, ut supra diximus, non est idem censuram ferri per sententiam generalem, et per statutum; nam prior in rigore est ab homine, posterior a jure; in præsentem ergo non est sermo de excommunicatione ab homine, etiam per generalem sententiam, nam verba textus sunt proprie intelligenda. Statutum autem proprie significat legem de se perpetuam, et ideo vocatur statutum provinciale vel synodale, id est auctoritate Archiepiscopi, vel Episcopi in Concilio provinciali, vel synodali editum.

18. *An statutum factum a legato Papæ quoad hunc effectum æquiparetur synodali.* — *Provinciale statutum dupliciter dicitur.* — Dubitant autem Sylvester, et alii in præsentem, an sufficiat aliquem esse excommunicatum per statutum factum a legato Papæ; aliqui enim negant, propter formalia verba textus, quibus inhærendum est, præsertim in materia pœnali. Oppositum vero tenent Angelus et Sylvester cum multis Canonistis, quos referunt. Quorum ratio est, quia ubi ratio est evidens, lex etiam pœnalis extendenda est; hic autem est evidens, statutum legati in perpetuitate et efficacia comparari provinciali, seu synodali, ut constat ex c. finali, juncta Gloss., de Offic. legati. Et mihi placet sententia. Circa rationem vero addo, statutum provinciale non solum dici effective, sed etiam objective, id est, non tantum statutum factum a provincia, seu Concilio provinciali, sed quodlibet obligans unam provinciam tantum, a quocumque factum sit, vere esse statutum provinciale, quia illud nomen, undecumque derivatum sit, proprie significat legem unam provinciam obligantem. Et sub hac ratione potissime in præsentem consideratur. Ac denique, licet non sit factum a Concilio provinciali actum tamen est ab eo, qui potestatem ejus eminentius habet. Unde, si factum esset immediate a Papa, sufficeret; ergo idem est de legato ejus; nam quoad hoc similis ratio procedit. Quod si quis contendat, talem excommunicationem a Papa latam non comprehendere sub latis a sententiis statutorum, sed sub latis a canone, non contendam de nomine, dummodo idem de legato concedat, qui loco Pontificis, et ejus potestate condit statutum.

Itaque, sive ad posterius membrum talis excommunicatio referatur, religiosus ab illa absolvens in hunc canonem incidet.

19. *Quod in dicto cap. significet absolutio a culpa et pœna.* — Rursus expendenda sunt verba sequentia, *seu a pœna et culpa.* Nam Cajetanus intelligit hanc esse novam actionem distinctam a præcedentibus, et significare idem, quod vulgo in indulgentiis dici solet remissio a culpa et pœna, quam ipse putat esse distinctam ab indulgentia plenaria et longe majorem. Sed de hoc dictum est tractando de indulgentiis. Sylvester ergo et alii intelligunt idem esse, quod plenariam indulgentiam concedere. Et ita a nobis sumendum est. Videtur autem obstare illa particula, *seu*, quæ indicat hæc verba posita esse ut æquivalentia præcedentibus; unde absolvere a pœna, idem erit atque absolvere ab excommunicatione, et a culpa propter quam lata fuerat; qui modus loquendi fortasse erat usitatus tunc a religiosis, et ideo illius facta est mentio, ut ibidem dicitur. Respondetur, particulam *seu*, non semper habere illum sensum, sed pro disjunctione quadam accipi, et in hoc sensu ibi sumitur; nam illa significatio absolutionis a culpa et a pœna inusitata prorsus est. Hinc vero intelligitur quod supra dicebamus, hic non esse prohibitum ministerium sacramenti pœnitentiæ, quia non est prohibita absolutio a culpa, nisi simul concedatur indulgentia plenaria. Unde hæc lex quoad hanc partem non est lata contra religiosum administrantem sacramentum pœnitentiæ, licet alias forte indebite id faciat, sed contra religiosum male usurpantem potestatem concedendi plenariam indulgentiam.

20. *Quid si religiosus a pœna, non a culpa absolvat.* — Sed an incurrat hanc censuram, qui concedit tantum indulgentiam ab omni pœna, non tamen absolvit a culpa? Angelus et alii negant incurrere, quia absolutio illa non est a culpa et a pœna, et censura hæc non fertur nisi in eum, qui ab utraque absolvit; et, cum sit pœnalis, stricte intelligenda est. Sylvester tenet contrarium. Et mihi magis probatur, propter rationem factam, quod hæc censura non fertur propter abusum in judicio, ut sic dicam, sacramenti pœnitentiæ, sed propter indulgentiam male et sine potestate concessam; indulgentia autem, quæ appellatur a culpa et a pœna, non includit absolutionem sacramentalem. Sed supponit culpam remissam per sacramentum in re vel in voto, et concedit remissionem totius pœnæ; et ita

quasi consummat remissionem a culpa et a pœna, et ideo sic appellatur. Neque est major vis in illo verbo faciendâ, cum dicat Pontifex: *Ut illorum verbis utamur*, significans se non facere vim in verbo, sed in re quam illi tali verbo significabant, et quæ nunc etiam vulgo significatur. Religiosus ergo absolvens a culpa et a pœna per concessionem indulgentiæ hanc censuram incurret, quamvis non absolvat sacramentaliter, sed illam concedat in forma, qua Summus Pontifex solet facere, scilicet: Omnibus contritis, vel confessis, hoc vel illud faciendibus, talem indulgentiam concedimus.

21. Quod confirmatur, nam, si religiosus, qui alias potest per privilegia sua absolvere sacramentaliter, id faciat, addat vero indulgentiam totius pœnæ, incurret hanc censuram; et non propter absolutionem a culpa, cum ad illam concedendam potestatem habeat; ergo solum propter absolutionem a sola pœna, quam dare non potest; ergo si hanc solam tribuat, supponendo absolutionem ab alio datam, vel per contritionem, similiter incurret. Unde infertur, quod, si religiosus absolvat non a tota pœna, sed a parte pœnæ per modum indulgentiæ unius anni, vel quid simile, non incurret hanc censuram, quia non præbet indulgentiam plenariam, neque absolvit a culpa et pœna, etiam in sensu a nobis explicato.

22. *Actiones hæ debent fieri ex præsumptione.* — *Quid si quis solum ex voluntate decipiendi illas fingat.* — *Prima sententia.* — Tandem ponderandum est verbum illud, *præsumpserint*, nam ex eo constat ad hanc censuram non satis esse peccare ex negligentia vel ignorantia crassa, sed requiri præsumptionem, juxta superius in communi dicta. Sed quid si religiosus hoc faciat ex voluntate decipiendi alios, hanc censuram incurrat, ut si quis absolveret a censura, per talem indulgentiam plenariam absque intentione absolvendi, quia ille non præsumit absolvere, quod verba legis requirunt. Item rebaptizans fit irregularis, et tamen si tantum fide exterius id facit sine intentione, non manet irregularis; ergo similiter in præsentem religiosus, qui exterius ungeret sine intentione, etc., non incurreret hanc censuram. Item excommunicatio lata contra hæreticos non comprehendit eos, qui exterius profitentur hæresim sine voluntate et animo recedendi interius a fide; ergo similiter, etc.

23. *Secunda sententia.* — In contrarium vero est, quia si hoc modo hanc legem inter-

pretemur, nullius fere momenti efficitur, vixque invenietur casus moralis, in quo hæc censura incurratur, saltem quoad posteriores actiones. Declaratur, nam vel religiosus scit se non habere potestatem absolvendi a censura, seu concedendi indulgentias, vel putat se habere illam; in hoc posteriori casu excusatur a censura propter ignorantiam, etiam culpabilem, ut dixi. Suppono enim illam existimationem de potestate sic absolvendi non provenire ex errore circa potestatem ipsam, qui vix intercedere potest absque hæresi; nunc enim extra hujusmodi casum sumus, juxta intentionem hujus legis. Si autem religiosus sic absolvens cognoscit se non habere potestatem, non potest habere intentionem absolvendi in re ipsa, sed solum in verbis, quæ est potius intentio decipiendi. Si ergo tunc non incurrit, extra casum hæresis, vel similem, nunquam incurretur hæc censura, quod plane est contra intentionem textus. Et confirmatur, nam illa censura lata est ad comprimendos religiosos usurpantes ministerium parochorum, inferentes scandala et decipientes fideles; sed hæc omnia æque fiunt per externum ministerium factum animo decipiendi; ergo hoc etiam est prohibitum sub hac censura. Præterea non obstat verbum illud: *Absolvere præsumpserint*, nam ipsa etiam exterior absolutio potest fieri ex præsumptione; non enim necesse est, ut quis præsumat habere potestatem, sed quod præsumat exterius uti potestate, quam non habet. Unde Sylvester ex Zabarella inquit, *ministrare*, ibi (et idem erit *absolvere*) sumi vulgari modo, prout idem est, quod exhibere, non prout dicit legitimum usum potestatis.

24. *Distinctione data dubium deciditur.* — Circa hoc dubium, considerata intentione hujus legis et materia ejus, videtur distinctione utendum inter duas partes ejus, scilicet administrationem dictorum sacramentorum, et absolutionem a censura, vel a culpa et a pœna. Et in priori casu videtur dicendum, qui fide tantum daret sacramentum extremæ unctionis absque intentione conficiendi sacramentum, licet forte alias gravius peccaret, non incursum hanc censuram, quia revera non ministrat sacramentum, et propter alias rationes supra factas et exempla adducta, quæ sane quoad hanc partem sunt urgentia. Hoc autem non ita habet locum in alia parte hujus prohibitionis, quæ est Eucharistiæ ministratio, quia hoc sacramentum consistit in facto esse, et ideo non pendet ex intentione

dantis. Nisi forte quis præberet hostiam non consecratam ementiendo esse Eucharistiam; de quo idem dicam, quia licet gravissime peccet, non tamen contra hanc legem, et lex pœnalis non est extendenda ad peccatum gravius, si revera non est illud, de quo lex loquitur. Neque etiam oportet, ut peccatum gravius graviori pœna a legibus humanis puniatur; interdum enim quædam, licet gravissima, prætermittuntur, quia rarissima, quæ dum contingunt, satis per iudices puniri possunt. Idem fere est de solemnizatione matrimonii, nam si non cadat super verum matrimonium, sed tantum fiat exterior cæremonia ad decipiendum populum, non erit solemnizatio, de qua jus hic loquitur, ideoque non incurretur hæc censura. Si vero cadat in verum matrimonium, jam illa non pendet ex intentione operantis, sed solum requirit cæremoniæ exteriori ab Ecclesia institutam, et ideo quacumque voluntate fiat, incurretur hæc censura.

25. Circa alteram vero partem hujus legis aliter sentiendum censeo; nam, licet quis animo ficto exterius absolvat intentione decipiendi, non vero absolvendi, non evitat hanc censuram. Ratio est, quia intentio hujus legis non est prohibere, ne talis effectus in re ipsa fiat; ergo solum intendit, ne quis etiam exterius profiteatur se id facere et concedere. Antecedens patet, quia in lege hac necessario supponitur, validam absolutionem aut indulgentiam non posse dari ab hujusmodi religiosis, quia si possent, non esset cur illis prohiberetur; unde lex ipsa excipit casus, in quibus per privilegia vel jus commune possunt; ergo non prohibet hæc lex ne valide absolvant; ergo ne exterius absolutionis sententiam vel indulgentiam proferant; ergo licet intentione decipiendi hoc faciant, vere delinquant contra hanc legem, et censuram incurunt. Declaratur a simili, nam, si aliqua lex prohibeat, ne in tali causa aliquis non iudex sententiam dicat, non potest esse prohibitionis sensus, ut validam sententiam non dicat; nam hoc per se et absque alia lege est impossibile; ergo est sensus, ne talem sententiam proferat, etiamsi invalida futura sit; ergo, si eam proferat, licet id faciat intentione nihil valide faciendi, aget contra talem legem et incurret ejus pœnam. Ita ergo est in præsentem. Unde constat alia exempla in contrarium adducta non esse similia.

Excommunicatio lata contra religiosos violentes constitutionem Bonifacii exponitur.

26. *Quod subjectum hujus censure.* — Tertia excommunicatio Papæ reservata habetur in Clementin. Cupientes, § Sane, de Pœnis. Ubi excommunicantur religiosi et clerici seculares violentes constitutionem Bonifacii, cap. 4 de Sepulturis, in 6, prohibentis, *ne aliquis clericus secularis, aut religiosus inducat quempiam ad vovendum, jurandum, vel fide interposita, seu alias promittendum, ut apud eorum Ecclesias sepulturam eligant vel jam electam ulterius non immutent.* Hæc enim prohibitio in illo textu nullam censuram habebat annexam; in dict. vero Clement. addit est cum reservatione ad Summum Pontificem, *et non obstantibus privilegiis*, etc. In quæ personæ, in quas fertur, sunt satis expressæ in textu, scilicet religiosi aut clerici; unde sufficit religiosus, etiamsi clericus non sit; et opinor etiam moniales comprehendi, non tamen novitios, propter dicta in simili circa præcedentem. Et e contrario sufficit, quod sit clericus in quocumque gradu, quia textus ibi nihil distinguit.

27. *Primum notandum circa actionem sub illa excommunicatione prohibitam.* — Circa actionem, propter quam fertur hæc censura, nonnullæ circumstantiæ notandæ sunt. Primo non satis est inducere ad eligendum vel non mutandum, etiamsi cum effectu id obtentum sit, sed oportet inducere ad vovendum, jurandum vel promittendum talem electionem, nam textus non prohibet inductionem ad actum, sed ad obligationem actus, ut notavit Antonin., 3 part., tit. 24, cap. 54; Angelus, verb. *Sepultura*, num. 35, ubi alios refert. Addit Navarrus, num. 403, necessarium esse, ut talis inductio habeat effectum, id est, quod ex vi illius aliquis persuasus, voveat, juret aut promittat. Et idem sentit Angelus, n. 37, citans Cardinalem, et alios, et Cajet., cap. 49, qui rationem reddit, quia hæc pœna stricti juris est et effectum requirit. Et confirmari potest ex his, propter quæ supra diximus, quando lex excommunicat consulentes, illos non incurrere, nisi quando consilium effectum habet. Sed hæc sententia mihi valde dubia est, quia hæc regula de consulentibus, quod non incurrant sine effectu subsecuto, tunc solum procedere videtur, quando actio ipsa est directe et principaliter prohibita, consilium vero est quid accessorium, et quasi via ad talem actionem; at in

præsenti actio non est prohibita, nam unicuique licitum est sua sponte eligere sepulturam; licitum etiam est, ut Antoninus notavit, promittere, jurare vel vovere electionem sepulturæ, dummodo pura voluntate fiat; igitur inductio in præsenti est principalis et totalis materia prohibita; ergo in illa consistit principalis violatio legis, propter quam fertur censura; ergo illa per se satis est ad incurrendam censuram, sive sequatur promissio alterius, sive non. Et confirmatur, nam Bonifacius, in virtute sanctæ obedientiæ et sub internatione maledictionis æternæ, prohibet, ne quis inducat; contra quam legem integre et consummate agit, qui inducit, sive alius promittat, sive non. At vero Clemens excommunicat violatores illius legis: ergo. Nihilominus, quia in materia odiosa restrictio per se favorabilis est, ideo prior sententia, quæ auctoritate dictorum auctorum fit probabilis, sustineri potest, dicendo actum inducendi non esse in suo ordine consummatum, nisi alter cum effectu inducatur, sicut actus occidendi non est consummatum nisi alter intereat; censura autem non incurritur nisi per actum consummatum, ut in superioribus dictum est, et ideo in præsenti non incurritur, nisi inductio habeat effectum.

28. *Aliquæ conditiones requisitæ, ut hæc censura incurrat.* — Addunt dicti Doctores, aliam circumstantiam necessariam esse, ut inductio sit ad eligendum Ecclesiam, vel sepulturam in Ecclesia, pertinentem aliquo modo ad ipsum inducentem, quia in cap. 4, per quod hæc culpa est regulanda, satis expressum est, ibi: *Ut apud eorum Ecclesias sepulturam eligant.* Denique recte expendunt illa priora verba dictæ Clement. : *Temerarios violatores, etc.* Dicitur enim temere facere (ex sententia Cajetani) qui sciens et videns talem legem violat; unde infert, qui ex ignorantia hujus prohibitionis hoc facit, non incurrit hanc censuram. Navarr. addendo vel exponendo ait: *Si probabiliter existimat se id facere posse;* unde videtur requirere ignorantiam excusantem a culpa, nam probabilis existimatio culpam excusat. At vero juxta expositionem particula illa, *temeraria,* nihil operabitur, quia ignorantia probabilis semper excusat a censura, cum excuset a culpa, etiamsi simpliciter lex sit lata contra omnes transgressores. Non est autem credendum in lege pœnali hujusmodi verbum addi sine aliquo effectu et consideratione, ut in similibus dictum est. Et ideo necessarium esse

opinor ausum temerarium, qui non intervenit, ubi ex ignorantia et bona fide proceditur, etiamsi ob negligentiam a culpa non excuset, dummodo ignorantia affectata non sit; nam tunc revera temeritas evitatur.

Excommunicatio contra violantes interdictum exponitur.

29. *Clement. Gravis, de Sententia.* — Quarta censura continetur in Clement. Gravis, de Sentent. excomm., ubi violantes interdictum aliquo ex modis ibi declaratis, excommunicatione Papæ reservata ligantur. Advertendum est autem constitutionem illam editam esse occasione quorundam nobilium et dominorum temporalium, qui dictos excessus perpetrabant, ut Pontifex in principio refert. Deinde vero subjungit: *Præsumptores præfatos, etc.* Unde videri potest illa censura tantum lata contra illas particulares personas. Verumtamen non ita est, sed ibi conditur jus perpetuum prohibens et puniens similia delicta a quibuscumque personis commissa, ut patet ex illis verbis: *Qui quemquam de cætero cogere, etc.* Et ita omnes intelligunt et exponunt. Unde cum ibi dicitur, *præsumptores præfatos,* non fit relatio tantum ad tales personas in individuo, sed ad talem conditionem personarum sic delinquentium, ut mox patebit.

30. *Actiones ob quas hæc excommunicatio fertur.* — *Prima.* — *Secunda.* — Quatuor autem violationes interdicti ibi puniuntur. Prima est, *in loco interdicto quemquam quomodolibet cogere divina officia celebrare.* Ubi solum est considerandum verbum universale, *quomodolibet cogere;* omnem enim modum coactionis includit, sive per actionem in propriam personam, sive in conjunctas, sive per subtractionem honorum, vel alium modum similem directe, vel indirecte, dummodo vera coactio sit; non enim omnis inductio, sed coactio tantum punitur; unde, si fiat rogando, promittendo, etc., non incurritur. Secunda actio est, *evocare aliquos, præsertim excommunicationis vel interdicti censura ligatos, ad prædicta officia audienda.* Ubi advertendum verbum *evocare,* non poni simpliciter, sed cum hoc addito, *prædicto modo.* Modus autem prius dictus erat per evocationem publicam, scilicet, *per campanarum pulsationem et vocem præconis.* Unde infert Navarrus, non satis esse vocare clam per nuncios, quod etiam affirmant Angelus et Sylvester cum Cardinali

et aliis. Sed diligentius Cajetanus advertit quatuor modos evocandi fuisse positos in principio illius textus, scilicet, *nunc hos, nunc illos vocando, nunc compellendo, nunc campanis, nunc voce præconis.* Cum ergo postea dicitur: *Qui modo prædicto evocare, etc.,* non est cur magis limitetur ad unum modum, quam ad alium ex prædictis; ergo comprehendit omnes, maxime quia non tantum prohibet evocare populum, quod fieri solet illis signis publicis, sed etiam prohibet aliquos seu quoscumque excommunicatos, vel non excommunicatos vocare, quod fieri solet aliis modis; comprehendit ergo omnes illos modos, ut recte Cajetanus advertit. Sed illa prima verba: *Nunc hos, nunc illos vocantes,* non excludunt modum vocandi secrete per nuncium, vel quid simile; ergo hic etiam modus sufficit ad incurrendam censuram, cum textus absolute et indifferenter loquatur. Deinde, dum dicitur, *aliquos præsertim, etc.,* clare constat prohibitionem quoad hanc partem generalem esse, id est, non solum comprehendere eos, qui excommunicatos vel interdictos evocant, sed etiam quoscumque alios, licet respectu illorum, sicut gravius est delictum, ita districtior sit prohibitio. Rursus expendo, particulam illam, *eadem officia,* intelligendam esse de eisdem officiis in loco interdicto celebratis. Unde, qui evocaret excommunicatos ad audienda divina officia in loco non interdicto, non incurreret in hunc canonem, quidquid sit de aliis censuris.

31. *Tertia.* — Tertia actio est, *prohibere, ne excommunicati publici aut interdicti ab Ecclesiis exeant, dum in ipsis Missarum sollempnia celebrantur, etiam a celebratore admoniti.* Ubi etiam sunt nonnulla consideranda. Primum in hac clausula non esse sermonem de officiis divinis in communi, sed tantum de Missis, et ideo non esse amplius extendendam. Dubium autem esse potest, an priores clausulæ eodem modo intelligendæ sint et limitandæ. Nam Angelus et Sylvester, secuti Cardinalem et alios, putant limitationem esse generalem, et per hanc clausulam explicari præcedentes. Quod tamen mihi est difficile creditum, propter initium textus, in quo dicitur: *Missas et alia divina officia;* ergo, cum in prima et secunda clausula dicatur absolute, *divina officia,* seu *eadem divina officia,* non videtur hoc casu factum, sed quia legislator voluit has duas actiones generalius punire, quam tertiam vel quartam, cum hæc verba referantur ad initium textus, et eodem

sensu accipi videantur. Et hanc partem tenuit Cajet., in Summa, cap. 44 de Excom

32. *Dubitatio circa tertiam actionem enodatur.* — Dubitari etiam potest, an hæc clausula intelligatur solum de locis interdictis, vel de quibuscumque Ecclesiis; nam in ea simpliciter dicitur, *Ab Ecclesiis.* Respondeo solum esse sermonem de locis interdictis, et consequenter de Ecclesiis in eis existentibus, ac proinde etiam interdictis. Unde verba illa ex materia subjecta, et ex antecedentibus et consequentibus limitantur. Sub Ecclesiis autem non comprehenduntur privata oratoria, præsertim in materia odiosa. Et sermo tantum est de personis publice interdictis, et excommunicatis, quæ debent prius a celebrante moneri, ut exeant; et qui tunc impedit exitum, incurrit, et non antea, quidquid Sylvester dicat, nam textui repugnat. An vero illa monitio debeat esse particularis, et nominatim, vel generalis sufficiat? Angelus, et Sylvester generalem satis esse putant quia verba non plus requirunt; sicut etiam satis est, quod prohibitio sit generalis, propter absolutum verbum, *prohibere.* Ex quo etiam notari potest, non esse necessariam coactionem, sed preces, aut aliam inductionem mere voluntariam sufficere.

33. *In quibus personis puniantur tres actiones numeratæ.* — Unde etiam notari potest, illas actiones non in quibuscumque personis, sed in habentibus temporalem jurisdictionem puniri, ut Navarrus ex Glossa recepta notat. Et colligitur ex textu, in quo prius dicitur, *Nobiles quidam et domini temporales,* et postea subditur, *præsumptores præfatos, etc.* Unde hæc censura ex parte personarum non est universalis, comprehendit tamen omnes dominos temporales, etiamsi alias Prælati Ecclesiastici sint, ut iidem auctores notant. Quocirca cum ibi dicitur, *Nobiles, et domini temporales,* copulatum id accipiendum est; non enim nobilitas sine dominio, seu jurisdictione temporali sufficiet. E contrario vero dominium temporale semper sufficiet, nam hoc præcipue hic consideratur; neque est sermo tam de vera nobilitate personæ, seu originis, quam de nobilitate status, ut sic dicam, seu præsumpta et repræsentata in ipso dominio et jurisdictione temporali, ut ita particula hæc non tantum sit conjunctiva, sed etiam declarativa talis nobilitatis.

34. *Quo titulo debeant fieri numeratæ actiones, ut hæc excommunicatio incurrat.* — *Dei decisionis.* — Hinc vero oriri potest

dubium, an oporteat hujusmodi actiones esse profectas ex jurisdictione temporali, ita ut sit formaliter principium talium actionum, et non tantum conditio personæ. Videtur enim hoc rationi consentaneum. Ut quid enim temporalis jurisdictio in tali persona postuletur, nisi quia actus ipse punitur, ut abusus quidam talis jurisdictionis? Item in principio illius textus non sine causa dicitur, illos temporales dominos, *in suis terris Ecclesiastico suppositis interdicto* illa delicta commisisse, quia si extra illas id faciant, non operabuntur ut jurisdictionem habentes; ergo intelligendus est ille textus de actu, qui fiat titulo jurisdictionis et domini. Et hoc videtur confirmare verbum *prohibere*, nam proprium est jurisdictionem habentis. Item modus publicæ convocationis, qui in secunda actione præsupponitur, non potest, moraliter loquendo, ab his fieri nisi in propriis terris. In contrarium nihilominus objici potest, quia in illo textu cum incipit lex et excommunicatio proferri, absolute dicitur, *Quicumque in locis interdicto suppositis quemcumque*, etc., ubi nulla fit loci determinatio, sed omittitur ea, quæ in propositione casus posita fuerat, scilicet, *in locis eorum seu terris suis*, in quo indicatur, Pontificem generalius legem ferre. Item illud signum, *quemcumque*, pro omnibus distribuit, et non pro solis subditis; ergo ita ut sonat accipienda est. Et inde fit necessarium non esse, ut actus fiat titulo jurisdictionis et domini. Sed, licet hæc conjecturæ faciant rem aliquo modo dubiam, nihilominus priorem partem tanquam mitiorem probandam censeo; nam et conjecturæ prius factæ probabiliores sunt; et posteriora verba facile exponuntur, et determinantur juxta subjectam materiam. Quam opinionem indicavit Angelus supra, dicens cum Cardinali hæc pœnam non habere locum, quando prædicti domini præcipiunt non subditis, vel hæc faciunt in terris non suis. Per subditos autem intellige non solum proprios vasallos, sed etiam omnes, qui actu in talibus terris versantur, et earum domino de facto obediunt. Necesse est etiam, ut effectus sequatur; non est enim satis vocare, prohibere, etc., nisi cum effectu a subditis interdictum violetur, ut patet a simili ex puncto præcedente, et quia ibi consummatur actus principaliter prohibitus, et punitus per talem legem.

35. *Quarta actio sub eadem censura prohibita. — Notandum pro omnibus actionibus numeratis. —* Quarta actio est, quod publice excommunicatus, et interdictus, existens in Ecclesia interdicta dum Missarum solemnia celebrantur, et nominatus ab ipso celebrante ut exeat, nihilominus permaneat, et exire nolit, nam ille novam censuram excommunicationis Papæ reservatam incurrit. In qua clausula jam non est sermo de dominis temporalibus, sed simpliciter de omnibus excommunicatis, et interdictis, sive proprio arbitrio, sive ab aliis vocati ibi intersint. Item habet locum in excommunicatis, vel interdictis a jure, et ab homine. Sicut omnia superius dicta de interdicto loci, de utroque indifferenter intelliguntur, ut Glossa advertit, quia jus indistincte loquitur. Nunc autem limitandum hoc videtur ad excommunicatum, vel interdictum nominatim, et denunciatum, vel manifestum percussorem clerici (quod in præcedenti etiam clausula observare oportet); quia juxta novum jus hi tantum censentur publice ligati censura; in illo autem jure requiritur, ut sint publice ligati. Et præterea additur, necessarium esse, ut a celebrante exire moneantur, et hic additur *nominatim*; quapropter ita faciendum est, alias, licet excommunicati maneant, non incurrent. Præterea hæc clausula explicanda videtur de celebratione Missæ, licet Cajet. aliud sentiat, quia simpliciter dicitur a *celebrantibus*; sed ex ipso contextu constat, cum dicitur, *In ipsis Ecclesiis*, relationem fieri ad proximam clausulam, in qua sermo erat de Ecclesiis, in quibus Missarum solemnia celebrantur; præterquam quod nomen celebrans simpliciter dictum, attribui solet sacerdoti Missam facienti. Necessario autem intelligendum hoc est de Ecclesiis interdictis; nam de eis, ut dixi, intelliguntur omnia superiora, ad quæ in præsentia clausula fit relatio. Denique præmittendum non est verbum, *præsumpserint*, quod in fine ponitur, et comprehendit omnes clausulas seu actiones; eandemque energiam habet, quam in similibus sæpe explicuimus.

36. Ultima censura posset afferri ex Clement. *Si quis suadente*, de Pœnis, ubi specialiter excommunicantur, qui manus in Episcopum injiciunt. Sed hæc explicata est a nobis in Bulla Cœnæ, in 11 clausula ejus.

SECTIO V.

Quæ excommunicationes Papæ reservatæ in libris Extravagantium contineantur.

1. *Prima contra exenterantes corpora defunctorum, ex Extravagante de Sepulturis. — Actiones ob quas fertur hæc censura. —* Primo loco afferri potest excommunicatio lata a Bonifacio VIII, in Extravagant. 1, de Sepultur., contra dilacerantes, et exenterantes corpora defunctorum hominum, ut conserventur, vel ut decoquantur, ut ossa possint in alia loca deferri. Circa quam legem solum occurrit advertendum, ex parte personarum generalissimam esse, nam in persona defuncti nullam admittit distinctionem; cujuscumque enim dignitatis existat, circa corpus ejus hæc fieri prohibentur. Et similiter ex parte facientium nullus eximitur, *etiamsi Pontificali dignitate refulgeat, seu cujuscumque ordinis conditionis, status, aut gradus fuerit*. Additurque, *defunctorum corpora sic inhumaniter et crudeliter pertractando, vel faciendo pertractari*. Per quæ verba ampliatur hæc censura ad mandantes, si mandatum ad executionem perveniat; quod significant illa verba, *facientes pertractari*. Actiones vero, propter quas hæc censura imponitur, sunt exenterare, partiri, seu dilacerare cadavera humana, et coquere, et nudare ossa, ut alio deferantur. Nec oportet hæc omnia simul agere, sed quodlibet opus eorum sufficit, ut patet ex illis verbis, *Qui aliquid contra hujus nostri statuti tenorem*, etc. Et additur, *Præsumpserint attentare*, quod habet illam vim, quam sæpe tractavimus, ut Cajetanus etiam, cap. 70, advertit.

2. *Quædam dictæ censuræ limitationes. — Prima. —* Nonnullæ vero limitationes ex illo textu colliguntur. Prima est in illis verbis, *Cum quis in civitatibus, terris, seu locis, in quibus Catholicæ fidei cultus viget, diem de cætero claudet extremum*, etc. Nam hinc habemus, si fidelis in terris infidelium, etiam hæreticorum moriatur, non esse contra hanc legem, si prædicta circa corpus ejus fiant, ut ossa ejus possint ad fidelium loca deferri, et Ecclesiasticæ tradi sepulturæ. Quod Cajetanus, Navarrus, Sylvester, et alii notarunt; et satis constat ex prædictis verbis. Et ratio fortasse fuit, quia ibi non potest tale corpus Ecclesiasticæ sepulturæ tradi, ut in cineres redigatur. Quod est remedium in eodem textu præscriptum.

3. *Secunda. — Objectio. — Solvitur. — Replicatio. — Enodatur. —* Secunda limitatio colligitur ex illis verbis, *Et tandem eadem ad partes prædictas mittunt*, etc. Ex qua narratione, et prohibitione subsequuta, et illi accommodata, colligi videtur, hanc excommunicationem solum incurri, quando prædictæ actiones fiunt ad eum finem deferendi ossa defuncti in alium locum. Atque ita exponunt Sylvester, *Excommuni.*, 7, num. 79; Navarrus, num. 103; Cajet., et alii. Estque vera sententia, cui et Rubrica, sub qua textus collocatur, favet, et tota dispositio textus huc tendit. Ex quo recte inferunt iidem auctores, si aliquis id faciat circa corpus defuncti ex odio et vindicta, non incurrere hanc censuram, multoque minus, si fiat in pœnam ex publica justitia, vel etiam chirurgiæ, aut nothemiæ causa. Quod vero necesse sit hoc fieri, ut talia corpora vel ossa in alium locum deferantur, et illic sepeliantur, incertum videri potest propter illa verba textus: *Si quisquam ex eis genere nobilis, vel dignitatis titulo insignitus præsertim extra suarum partium limites debitum naturæ persolvat*, etc. Ponderanda est enim illa particula, *præsertim*; indicat enim id principaliter prohiberi, non tamen illud solum; ergo, etiamsi quis in proprio solo decedat, et ibi sepeliendus sit, si hæc fiant circa corpus ejus, ut ita sepeliatur, incurretur hæc censura. Sed hoc facile dissolvitur ex verbis sequentibus ejusdem textus, *In suis vel alienis partibus sepultura electa*. Quia ergo interdum contingit, eum, qui in propria patria discedit, in aliena et distante eligere sepulturam, ideo verum est, posse aliquando incurri hanc censuram exercendo has actiones circa eum, qui in propria patria moritur; quia vero hoc est ex raro contingentibus, ideo posita est dicta particula, *præsertim*, non vero, quia necesse non sit hæc fieri ad deferendum corpus in alium locum, ubi sepeliendum est, sicut in fine concluditur illis verbis, *Ad partes prædictas deferunt tumulanda*. Sed urgebis: non est minor impietas et inhumanitas, si hæc fiant circa corpus in eodem loco sepeliendum, quæ ratio movit Pontificem ad hoc prohibendum, ut ibi constat; ergo saltem ob similitudinem rationis extendenda est hæc prohibitio ad dictum casum. Respondetur legem latam esse de his actionibus, ut solebant esse in usu; quod autem hæc omnia fiant circa corpus, ut in eodem loco sepulturæ tradantur, insolitum, et inauditum est, et ideo de hoc non